

Norske barnehagar i tal

2012

TAL OG ANALYSE
AV BARNEHAGANE
I NORGE

Forord

I dette heftet ser vi på utviklinga i barnehagesektoren dei siste åra gjennom å presentere utvalde tal og forskningsresultat.

Kvart år gir Utdanningsdirektoratet ut Utdanningsspeilet som er ein statusrapport for skulane i Noreg. I år er også barnehagane med i denne publikasjonen. Dette heftet er identisk med kapittelet om barnehagar i årets Utdanningsspeil. Om du vil lese heile Utdanningsspeilet, kan du finne publikasjonen på denne adressa: <http://www.udir.no/Tilstand/Utdanningsspeilet>. Her finn du òg litteraturlister og vedleggstabellar for dette kapittelet.

I år skriv vi særleg om ei av dei største endringane i barnehagane dei siste åra, nemleg at det blir mange fleire små barn i barnehagane. Vi spør mellom anna om korleis dei yngste barna blir ivaretakne, både når det gjeld faste vaksenkontaktar og eigne rom til skjerming. Til slutt kan du òg lese om korleis ein barnehage arbeider med dei små barna. Dette er ikkje meint som ein «fasit», men meir som eit døme til inspirasjon.

Ambisjonen med desse tekstane er å gi eit fugleperspektiv på barnehagane gjennom å sjå på nokre viktige utviklingstrekk. Den viktigaste læringa er den som skjer kvar dag i barnehagane i Noreg, når ein diskuterer korleis ein skal handtere konkrete utfordringar. Vi håper at desse tekstane kan gi deg nokre interessante referansepunkt i arbeidet ditt. Om du har synspunkt på noko av det som står i heftet, finn du ei nettadresse på baksida som du kan nytte for å sende oss dine tilbakemeldingar.

God lesing!

AMBISJONEN MED DESSE
TEKSTANE ER Å GI EIT
FUGLEPERSPEKTIV PÅ
BARNEHAGANE.

Dag Thomas Gisholt

Dag Thomas Gisholt
Direktør

Innhold

BARNEHAGAR

	4
1 Kva er målet med barnehagen?	6
2 Ein utvaksen sektor?	6
3 Kven går i barnehagen?	7
4 Tidleg barnehagestart – den nye norma?	8
5 Kor lenge er barna i barnehagen?	9
6 Organisering – frå avdelingsbarnehagar til opne løysingar?	10
7 Korleis blir dei yngste barna ivaretekne?	11
8 Gruppestorlek – små barn i store grupper?	12
9 Kva slags hjelp får barn med særlege behov?	12
10 Kva er foreldra tilfredse med?	13
11 Kva seier internasjonal forsking om kvalitet i barnehagar?	14
12 Kva veit vi om dei tilsette i barnehagen?	14
13 Kva er utfordringar i sektoren framover?	16

Små skritt mot en stor verden

Les om Bjerkås barnehage og om korleis dei arbeider med dei minste barna

s. 18

Utgitt: Oktober 2012

ISBN: 978-82-486-2008-2

Design: Tank Design

Foto: Sveinung Bråthen: Forside, side 4
Johanne Torseth: side 18, 20–23

Tekst til artikkel: Siw Ellen Jakobsen

Trykk: Wittusen & Jensen

I januar 2012 fekk Utdanningsdirektoratet ansvar for viktige oppgåver på barnehageområdet. Målet med overføringa er å styrkje arbeidet med kvalitetsutvikling i barnehagesektoren ytterlegare og å styrkje sambandet mellom barnehage og grunnopplæring.

I dette heftet ser vi på utviklinga i barnehagesektoren dei siste åra gjennom å presentere utvalde tal og forskingsresultat. Kva er målet med barnehagen? Kven går i barnehage, og kor lenge er barna der? Er barnehagane i endring? Korleis blir dei yngste barna ivaretakne? Kva tykkjer foreldra? Kva seier forsking om kvalitet i barnehagen? Kva er sentrale utfordringar i sektoren? Dette er nokre av spørsmåla vi vil svare på.

1 KVA ER MÅLET MED BARNEHAGEN?

Ifølgje *Rammeplan for innhaldet i og oppgåvene til barnehagen* skal barnehagen tilby barn under opplæringspliktig alder eit omsorgs- og læringsmiljø som er til beste for barna (Kunnskapsdepartementet 2006a). Barnehagen skal både vere ei pedagogisk verksemd og eit velferdstilbod for småbarnsforeldre. Innhaldet i barnehagen skal byggje på eit heilskapleg læringssyn, der omsorg, leik, læring og danning er sentrale delar. Det er viktig å merke seg at rammeplanen både har eit her og no-perspektiv og eit framtidsperspektiv. Barna skal ha utbytte av barnehageoppfaldet både medan dei går i barnehagen og seinare i livet. Forsking viser at barnehagedeltaking bidreg til at fleire fullfører vidaregåande opplæring og tek utdanning på høgare nivå, og at dei er tettare knytte til arbeidsmarknaden når dei er vaksne (Havnes og Mogstad 2009). Barnehagen gir småbarnsfamiliane støtte og avlasting i den daglege omsorga og er ein viktig føresetnad for å gi kvinner høve til å ta utdanning og delta i arbeidslivet, og slik sikre reell likestilling.

§ LOV OM BARNEHAGER § 1: Formål

«Barnehagen skal i samarbeid og forståelse med hjemmet ivareta barnas behov for omsorg og leik, og fremme læring og danning som grunnlag for allsidig utvikling. Barnehagen skal bygge på grunnleggende verdier i kristen og humanistisk arv og tradisjon, slik som respekt for menneskeverdet og naturen, på åndsfrihet, nestekjærlighet, tilgivelse, likeverd og solidaritet, verdier som kommer til uttrykk i ulike religioner og livssyn og som er forankret i menneskerettigheten.

Barna skal få utfolde skaperglede, undring og utforskertrang. De skal lære å ta vare på seg selv, hverandre og naturen. Barna skal utvikle grunnleggende kunnskaper og ferdigheter. De skal ha rett til medvirkning tilpasset alder og forutsetninger.

Barnehagen skal møte barna med tillit og respekt, og anerkjenne barndommens egenverdi. Den skal bidra til trivsel og glede i lek og læring, og være et utfordrende og trygt sted for fellesskap og vennskap. Barnehagen skal fremme demokrati og likestilling og motarbeide alle former for diskriminering».

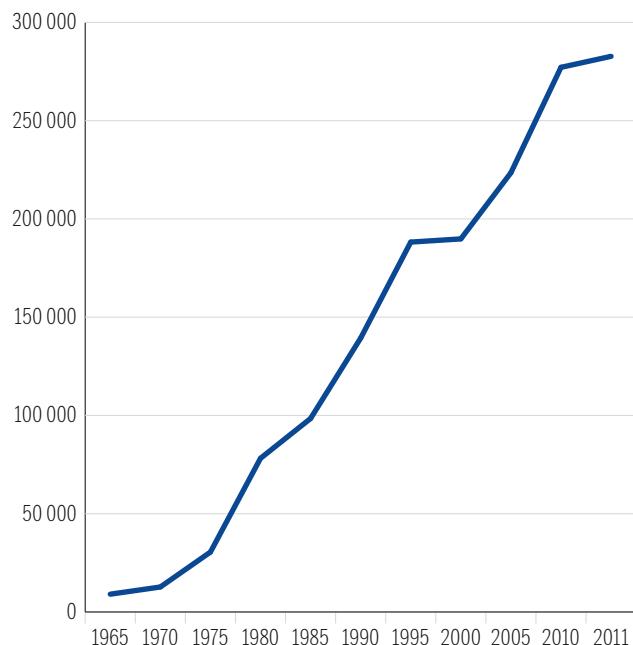
2 EIN UTVAKSEN SEKTOR?

I 2011 gjekk nesten 283 000 barn i ordinær barnehage eller i familiebarnehage i Noreg. I tillegg nyttar om lag 5 700 barn open barnehage. Tal frå 2010 viser at 1 074 barn gjekk i samiske barnehagar, og 59 barn fekk samisk språkopplæring i ikkje-samiske barnehagar (Slaastad 2012).

Det tredje største tenesteområdet i kommunane

Figur 1 viser at barnehagesektoren har vakse kraftig dei seinare åra. Han er no det tredje største tenesteområdet i kommunane. Ei vesentleg årsak til den høge utbyggingsatka er forliket om barnehagepolitikken som nesten alle partia på Stortinget gjekk med på i 2003. Sentrale element i barnehageforliket var innføringa av maksimalpris på foreldrebetaling, ei plikt til økonomisk likeverdig behandling av private og offentlege barnehagar i samband med offentlege tilskott og auka barnehageutbygging. Maksimalpris på foreldrebetaling blei innført 1. mai 2004 i både kommunale og ikkje-kommunale barnehagar. Betaling for kost kan kome i tillegg. I tillegg blei det innført reglar som gav rett til syskenmoderasjon i foreldrebetalinga. Rett til plass i barnehage for eittåringer blei innført i 2009.

FIGUR 1 Barn i barnehage, 0–6 år. 1965–2011.
Førebelselte tal 2011.

Kjelde: Gulbrandsen 2007 og SSB, barnehagestatistikk

LOV OM BARNEHAGER § 12 A: Rett til barnehageplass

«Barn som fyller ett år senest innen utgangen av august det året det søkes om barnehageplass, har etter søknad rett til å få plass i barnehage fra august i samsvar med denne loven med forskrifter.

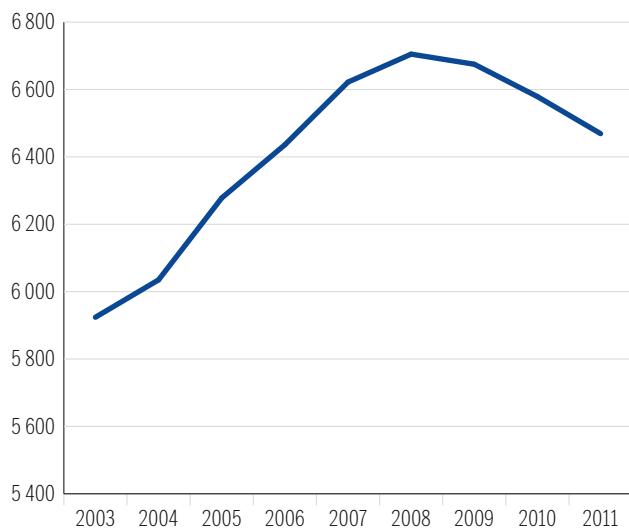
Barnet har rett til plass i barnehage i den kommunen der det er bosatt.

Kommunen skal ha minimum ett opptak i året. Søknadsfrist til opptaket fastsettes av kommunen.»

Fleire barn, færre barnehagar

I 2003 gjekk 205 172 barn i barnehage. Frå utgangen av 2003 og fram til utgangen av 2011 har nærmere 77 500 fleire barn fått plass i barnehage. Kommunane og private utbyggjarar har etablert om lag 101 300 nye heiltids barnehageplassar i same periode. Grunnen til at det er fleire nye heiltidsplassar enn nye barn, er at mange barn som før hadde deltidsplass, har gått over til heiltidsplass. Den private barnehagedelen er høg. I 2011 var 54 prosent av barnehagane privat eigde, og 47 prosent av alle barnehagebarn gjekk i privat barnehage.

FIGUR 2 Ordinære barnehagar, familiebarnehagar og opne barnehagar. 2003–2011. Førebelse tal 2011.

Kjelde: SSB, barnehagestatistikk

Dei fem første åra etter barnehageforliket opna nesten 800 nye barnehagar. Etter 2008 har trenden snudd. Figur 2 viser at talet på barnehagar går gradvis nedover. Samstundes går talet på barnehagebarn opp år for år, jf. figur 1. Dette heng saman med at talet på store barnehagar med over 75 barn har auka dei siste åra, medan det blir stadig færre av dei aller minste barnehagane, særleg familiebarnehagane.

3 KVEN GÅR I BARNEHAGEN?

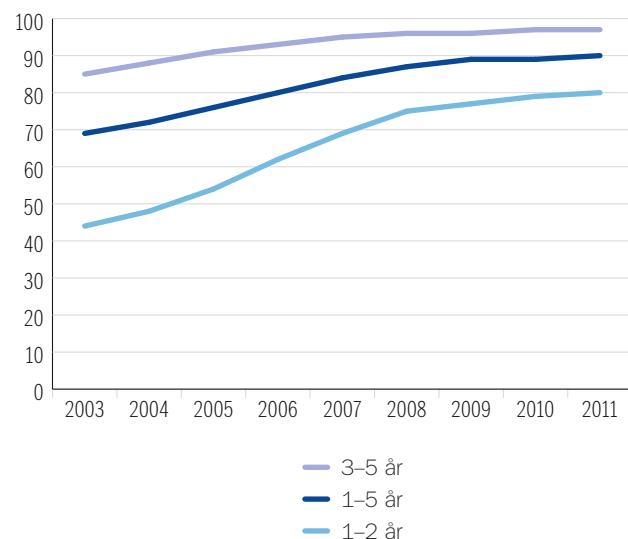
I 1975 gjekk sju prosent av barn under skulepliktig alder i barnehage, medan 90 prosent av alle 1–5-åringar går i barnehage i dag. Barnehagesektoren i Noreg har på nokre tiår gått frå å vere eit tilbod for eit mindretal av barnefamiliane, til å bli ein sentral del av kvarldagen til norske barn og foreldre. I 2011 gjekk 90 prosent av 1–5-åringane i barnehage.

Figur 3 viser at det er blant 1–2-åringane barnehagedeltakinga har auka mest, frå 44 prosent i 2003 til 80 prosent i 2011.

Fleire minoritetsspråklege går i barnehage

Barnehagen er ein viktig arena for å arbeide med førebyggjande tiltak for helse, sosial inkludering og livslang læring. Tiltak som er retta særleg mot grunnleggjande språkferdig-

FIGUR 3 Barn i barnehage 1–5 år, 1–2 år og 3–5 år. 2003–2011. Førebelse tal 2011. Prosent.

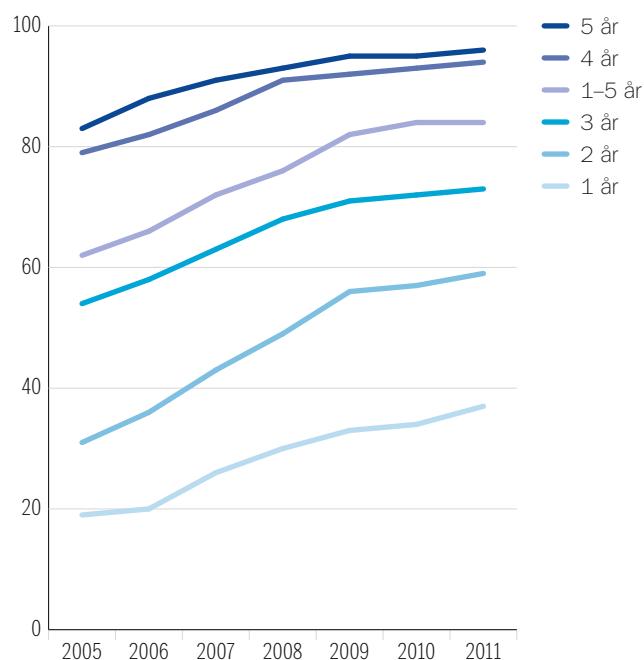

Kjelde: SSB, barnehagestatistikk

heiter, kan legge eit grunnlag for å redusere sosiale skilnader, særleg mellom minoritets- og majoritetsspråklege elevar (Wollscheid 2010). Ein SSB-studie viser til dømes at gratis kjernetid i barnehagen forbetra skuleprestasjonane til minoritetsjenter ti år seinare (Drange og Telle 2010). For at barnehagen skal fungere førebyggjande, er det difor viktig at barn med alle typar bakgrunn går i barnehage. Undersøkinga *Barnefamiliers tilsynsordninger*, høsten 2010, omtalt som «Barnetilsynsundersøkelsen 2010», viser at deltaking i barnehage aukar med foreldra si inntekt og utdanning, og når mor er i fulltidsjobb på dagtid. Lågast deltaking har barn med lågt utdanna foreldre, frå familiar med låg inntekt, med heimeverande mødrer med ikkje-vestleg bakgrunn og med mange sysken under skulepliktig alder (Moafi og Bjørkli 2011). Dei sosiale forskjellane er størst for dei yngste barna.

Samanlikna med ei tilsvarende undersøking i 2002 (Pettersen 2003), viser Barnetilsynsundersøkelsen 2010 at det har blitt større sosial utjamning i bruken av barnehage. Det er ein større del barn med innvandringsbakgrunn og barn av foreldre med låg utdanning og låg inntekt som går i barnehage i 2010 enn i 2002. Like fullt, ei samanlikning av figur 3 og 4 viser at den delen av minoritetsspråklege barn under tre år som går i barnehage, er langt lågare enn for andre barn.

FIGUR 4 Minoritetsspråklege barn i barnehage, 1–5 år. 2005–2011. Førebelse tal 2011. Prosent.

Kjelde: SSB, barnehagestatistikk

Ulik kven som går i kommunale og private barnehagar

Litt over halvparten av barnehagebarna går i kommunale barnehagar, men funn i Barnetilsynsundersøkelsen peiker på at det er ei viss sosial skeivrekuttering til desse barnehagane. Størstedelen av barn av foreldre med grunnskulutdanning (71 prosent), foreldre som er eineforsørgjarar utan inntektsjevande arbeid (71 prosent), frå familiar med låg inntekt (67 prosent) og i ikkje-vestlege familiar (69 prosent) går i dei kommunale barnehagane (Moafi og Bjørkli 2011). I dei ikkje-kommunale barnehagane går det nokre fleire eittåringar enn i dei kommunale.

Verdival er viktige for dei som ikkje søker barnehageplass

10 prosent av 1–5-åringane går ikkje i barnehage. Tal frå Barnetilsynsundersøkelsen viser at foreldra som ikkje søker barnehageplass, i hovudsak grunngjev dette med at dei meiner det er viktig for barnet å vere med mor, foreldra er heime likevel, dei treng ikkje plass, eller barnet er for lite. Det siste gjeld særleg foreldra til eittåringane. For familiar flest ser ikkje økonomi ut til å spele inn i særleg grad – berre ni prosent seier pris er ei årsak til at dei ikkje søker plass – men i låginntektsfamiliar er det fleire som seier at barnehage er for dyrt (Moafi og Bjørkli 2011). NOVA-rapporten *Siste skanse* viser at økonomi og andre praktiske og materielle forhold spelar inn, men dette er sjeldan utslagsgivande åleine. Verdimessige omsyn spelar også ei viktig rolle for foreldra (Seeberg 2009).

4 | TIDLEG BARNEHAGESTART – DEN NYE NORMA?

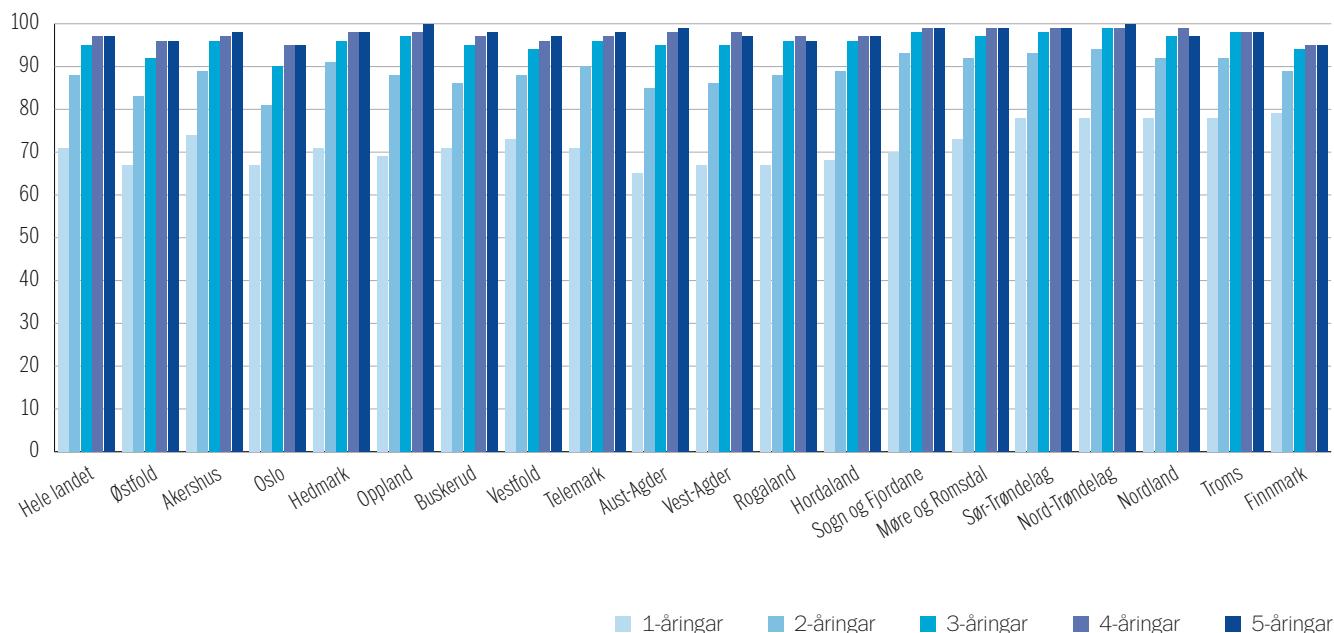
Meir vanleg med tidleg barnehagestart

Barn under tre år er den gruppa som har auka mest dei siste åra, og dei utgjer no 36 prosent av alle barn i barnehage, mot 29 prosent i 2005.

Figur 5 viser at for eittåringane er barnehagedeltakinga høgast i Finnmark, Trøndelagsfylka, Troms og Nordland og lågast i Agderfylka, Oslo, Rogaland og Østfold. Dekningsgraden for toåringane er lågast i Oslo, Østfold og Aust-Agder.

Treng meir forsking på kva rolle tidleg barnehagestart spelar

Tidleg barnehagestart er omdiskutert. Kva er effektane, og veit vi nok om dei? Ein rapport frå *Den norske mor og barnundersøkinga* (MoBa) viser at verken dei språklege ferdighetene eller den psykiske fungeringa hjå femåringar flest

FIGUR 5 Barn i barnehage etter alder og fylke. Førebelse tal 2011. Prosent.

Kjelde: SSB, barnehagestatistikk og befolkningsstatistikk

samvarierer med kva slags passordning dei har vore i, kor gamle dei var då dei starta i barnehage eller i anna barnepass utanfor heimen, om dei brukte kombinerte passordningar eller berre éin type, eller kor mange timer per veke dei var i barnepassordninga (Schjølberg m.fl. 2011). Rapporten viser likevel tendensar i retning av at gutter som tidleg blei passa utanfor heimen, har noko meir språkrelaterte vanskar og åtferdsvanskar som femåringar enn gutter som blei passa heime dei første 18 månadene. I tillegg har både gutter og jenter som blei passa utanfor heimen i meir enn 40 timer per veke då dei var 18 månader, eit marginalt høgare nivå av åtferdsvanskar då dei var fem år. Ein annan norsk studie, *Barns sosiale utvikling* (BSU), finn at toåringar som har starta tidleg i barnehagen, har høgare nivå av fysisk aggressjon og trass. Samstundes er desse toåringane meir sosialt kompetente (Zachrisson m.fl. 2011).

Kanskje kan årsaka til forskjellane vere at nokre barn er særleg sårbar for tidspunktet for start i pass utanfor heimen, eller for talet på timer dei er borte. Andre forklaringar kan finnast i kvaliteten på barnehagetilboda. Dei ulike funna kan kanskje også forklaraast med at dei to undersøkingane nyttar ulike metodar. MoBa baserer seg til dømes på forelderrapportering, medan BSU spør dei pedagogiske leiarane. I og med at dei to nemnde under-

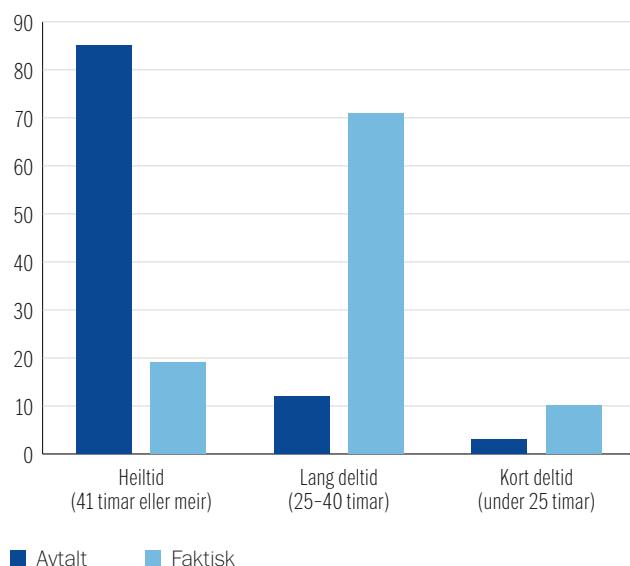
søkingane ikkje kan slå fast årsaker til funna, kan vi ikkje seie sikkert kva rolle tidleg barnehagestart spelar. Det er i alle høve behov for meir forsking på barnehagekvalitet generelt og på tilbodet til dei yngste barna spesielt.

5 | KOR LENGE ER BARNA I BARNEHAGEN?

I 2011 hadde 88,5 prosent av barna heiltidsplass i barnehagen, og gjennomsnittleg avtalt oppholdstid var 43,8 timer per veke (SSB). Heiltidsplass vil seie ei avtalt oppholdstid på 41 timer eller meir per veke. Delen med heiltidsplass har gradvis auka dei siste åra. I 2003, då barnehageforliket blei inngått i Stortinget, hadde 61 prosent av barna heiltidsplass, og gjennomsnittleg avtalt oppholdstid var 38 timer per veke. Avtalt og faktisk oppholdstid er ikkje nødvendigvis den same. I Barnetilsynsundersøkelsen spurde SSB foreldra både om avtalt oppholdstid og om når dei vanlegvis leverer og hentar barna, det vil seie faktisk oppholdstid.

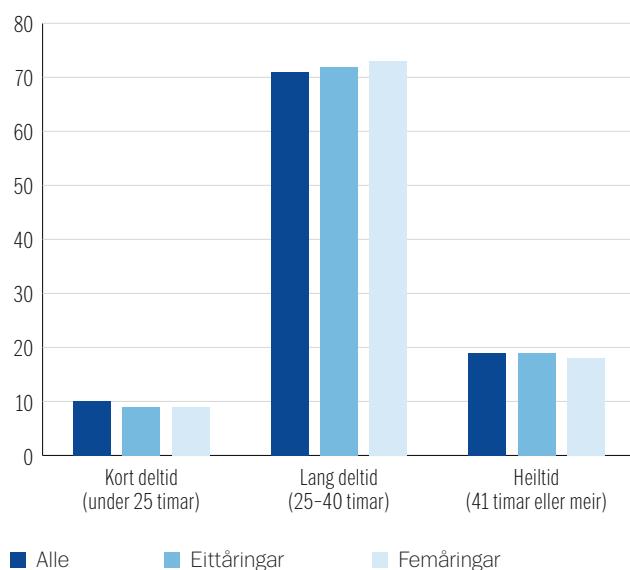
Figur 6 viser at det store fleitalet av barnehagebarn (om lag 70 prosent) er i barnehagen i 25–40 timer per veke. Gjennomsnittleg oppholdstid er 35 timer (Moafi

FIGUR 6 Avtalt og faktisk oppholdstid i barnehage for 1–5-åringar. 2010. Prosent.

Kjelde: Moafi og Bjørkli 2011

FIGUR 7 Faktisk oppholdstid for eittåringar, femåringar og 1–5 åringer. 2010. Prosent.

Kjelde: Moafi og Bjørkli 2011

og Bjørkli 2011). Knapt 20 prosent av barna nyttar heile plassen. Det er altså relativt få barn som brukar heile den avtalte tida si i barnehagen.

Eitt- og femåringane har like lange dagar

Viss vi samanliknar dei yngste og dei eldste barna, ser vi at det ikkje er særleg forskjellar i oppholdstida deira.

Figur 7 viser at eittåringane er like lenge i barnehagen som femåringane. Ei nærliggjande forklaring er at arbeids-tida til foreldra er den same.

Skilnader i oppholdstid mellom by og land

Det er skilnader i faktisk oppholdstid mellom by og land. I kommunar med færre enn 10 000 innbyggjarar har færre barn lange dagar. I desse kommunane oppheld berre 13–15 prosent av barna seg i barnehagen meir enn 41 timer i veka. Dette gjeld 1–2-åringane så vel som 3–5-åringar. I storbyane er 23 prosent av 3–5-åringane og 19 prosent av 1–2-åringane i barnehagen meir enn 41 timer per veke.

6 ORGANISERING – FRÅ AVDELINGS-BARNEHAGAR TIL OPNE LØYSINGAR?

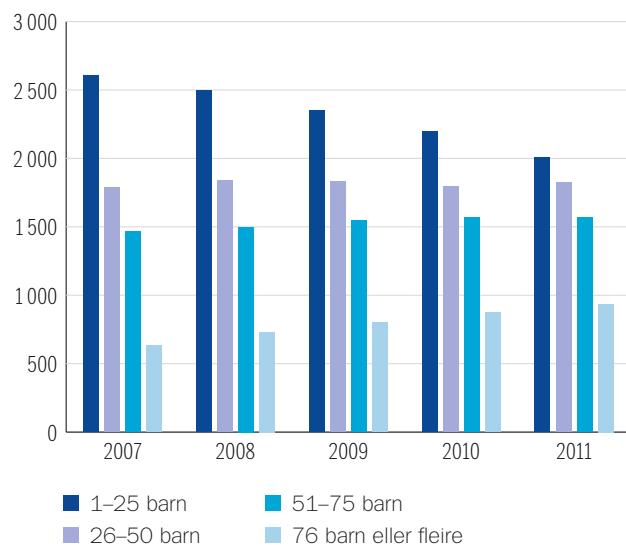
Talet på store barnehagar aukar gradvis, jf. figur 8, og stadig fleire av barnehagebarna går i desse barnehagane.

Figur 9 viser at i 2011 gjekk 33 prosent av alle barnehagebarn i barnehagar med 76 eller fleire barn, mot 24 prosent i 2007.

Same tendens finn ein i undersøkinga *Barnehagenes organisering og strukturelle faktorers betydning for kvalitet* (Vassenden m.fl. 2011). Ho viser at sjølv om den delen med barnehagar med meir enn 80 barn er låg, så går ein fjerdedel av barna i barnehagar med plass til 60 barn eller meir. Det går i gjennomsnitt 47 barn i ein barnehage.

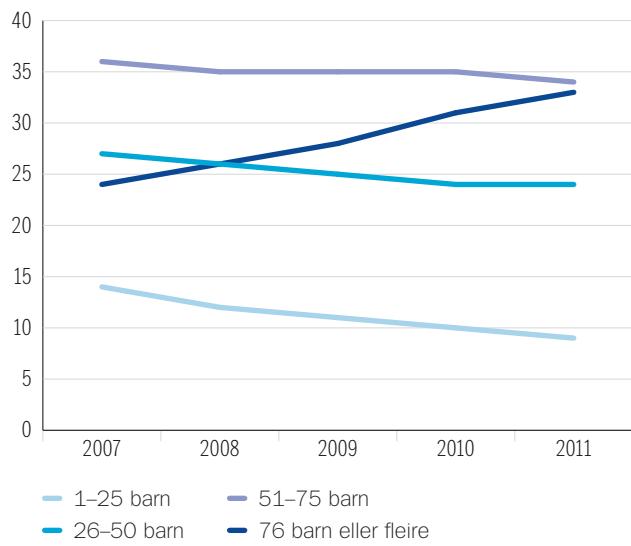
Den delen med tradisjonelle avdelingsbarnehagar som blir bygd, er redusert, særleg sidan 2005, samanlikna med utbyggingsperiodane rundt 1990 og slutten av 1970-talet (Vassenden m.fl. 2011). Sjølv om det framleis er vanlegast at barnehagane er avdelingsorganiserte, så er fleksible organiséringsformer og lausare grupper – såkalla basebarnehage – eit nytt og mykje diskutert trekk ved norske barnehagar. Det er ikkje heilt eintydig kva som ligg i omgrepet basebarnehage (Evenstad 2010), og det er grunn til å tru at det er stor variasjon i kva som blir definert som basebarnehage eller avdelingsbarnehage. I det offentlege ordskiftet ser det til dømes ut til at ordet «base» både blir brukt om eit fysisk område som fleire barnegrupper kan veksle mellom å ta i bruk, og ei «laus» gruppe/eining med barn. I tillegg kan barnehagar ha mellomformer, til

FIGUR 8 Barnehagar etter storleiken på barnehagen. 2007–2011. Førebelse tal 2011.

Opne barnehagar er ikkje inkluderte i talet på barnehagar. Kjelde: SSB, barnehagestatistikk

FIGUR 9 Barn i barnehagar etter storleiken på barnehagen. 2007–2011. Førebelse tal 2011.

Kjelde: SSB, barnehagestatistikk

dømes avdelingsinndeling med fleksible løysingar der ein har basedrift for dei store barna, men ikkje for dei små. Ei undersøking viser at over halvparten av barnehagane (56 prosent) i utvalet plasserte seg sjølv som tradisjonelle avdelingsbarnehagar. 25 prosent hadde innslag av både avdelingsbasert og avdelingsfri drift, medan berre seks prosent plasserte seg som avdelingsfrie (Vassenden m.fl. 2011). Barnehagar med berre ei gruppe og under 30 barn blei rekna som ein eigen kategori og utgjorde 13 prosent. Det er særleg i dei store barnehagane med meir enn 100 barn det er meir vanleg med avdelingsfri organisering eller mellomformer (51 prosent).

Kombinasjonen av fleire yngre barn og stadig større barnehagar, ofte med opne og fleksible løysingar, har skapt debatt blant foreldre og forskrarar. Det store spørsmålet er om og korleis dei yngste barna blir ivaretakne i den nye barnehagerøynda.

7 KORLEIS BLIR DEI YNGSTE BARNA IVARETEKNE?

Fleirtalet av barn i norske barnehagar har fram til dei seinare åra vore over tre år. Dette har truleg prega både innhaldet i barnehagen og fokuset til førskulelærarane (Løkken 2004). NOKUT evaluerte førskulelærarutdanninga i 2010 og peika der på at utdanninga mange stader legg for lite vekt på kunnskap om dei yngste barna (NOKUT 2010).

Faste vaksenkontaktar

Å ha ein tilknytingsperson tilgjengeleg er eit basisbehov hos barn som er rundt eitt år. Det er difor viktig for eit lite barn å ha minst ein trygg tilknytingsrelasjon, anten det er heime eller i barnehagen, men aller helst begge stader (Drugli 2010). I ei undersøking om organiseringa av barnehagen seier 7 av 10 barnehagar at 1–2-åringane har faste vaksenkontaktar eller tilknytingspersonar. Det er ein klar auke i den delen med barnehagar som seier at barna har faste tilknytingspersonar, di større barnehagen er. 93 prosent av dei aller største barnehagane (dei med over 100 barn) har slike vaksenpersonar for 1–2-åringane, mot 54 prosent av dei aller minste barnehagane (dei med mindre

TEMAHEFTE OM DEI MINSTE BARNA

For å inspirere og gi grunnlag for refleksjonen hjå dei barnehagetilsette har Kunnskapsdepartementet fått utarbeidd *Temahefte om de minste barna i barnehagen*. Heftet omtalar mellom anna kor viktig behovet for tilknyting er, særleg for dei yngste.

enn 30 barn). Det ser ut til å være liten forskjell på rutinar for dei yngste barna etter organiseringssmodell (Vassenden m.fl. 2011).

Eigne rom til skjerming

Dei yngste barna i barnehagen har sterkare behov for trygge rammer og for å forhalde seg til få vaksne enn dei eldste barna har. Om barnehagen har eigne rom til å skjerme 1–2-åringane frå dei eldre barna, kan dermed vere viktig. Bortimot 9 av 10 barnehagar har slike rom (Vassenden m.fl. 2011). Denne delen er høgst blant dei mellomstore barnehagane (99 prosent), men lågare blant dei mindre barnehagane (88 prosent) og særlig låg blant barnehagar med mindre enn 30 barn (75 prosent). Det er ein noko høgare del blant barnehagane med over 100 barn, der 92 prosent har slike rom.

Organiseringa av barnehagen ser ut til å spele ei rolle. Det er dei avdelingsbaserte barnehagane (92 prosent) som oftest har slike rom, mens 86 prosent av dei avdelingsfrie har slike rom. I dei aller minste barnehagane – mindre enn 30 barn og berre ei barnegruppe – har berre 57 prosent rom til å skjerme dei yngste barna frå dei eldste (Vassenden m.fl. 2011).

8 GRUPPESTORLEIK – SMÅ BARN I STORE GRUPPER?

Ei utvalsundersøking viser at gjennomsnittleg gruppestorleik for barn under tre år er 12,4 barn. Tabell 1 viser vidare at for grupper med barn over tre år er talet 18,7 barn, og for blanda grupper med barn over og under tre år er gruppestorleiken 17,6 barn (Vassenden m.fl. 2011). Di større barnehage, målt i talet på barn, di større er barnegruppene. Som det går fram av tabell 1, er det også ulikskapar i gruppestorleikar etter organiseringsform (avdelingsbasert – avdelingsfri). Avdelingsfrie barnehagar har vesentleg høgare tal på barn per gruppe enn avdelingsbaserte barnehagar. Dette gjeld uansett samansetjing av barnegruppa (Vassenden m.fl. 2011).

TABELL 1 Barn per gruppe etter organisering av barnehagen. Gjennomsnittlege tal.

Type grupper	Heilt/delvis avdelingsbasert	Mellom avdelingsbasert og avdelingsfri	Heilt/delvis avdelingsfri barnehage	Barnehagar med ei gruppe	Total
Både små og store barn	17,3	17,9	19,9	17,3	17,6
Berre små barn	12,2	12,6	14,8		12,4
Berre store barn	18,8	18,0	22,7		18,7

Kjelde: Vassenden m.fl. 2011

Gruppestorleik verkar ulikt for to- og treåringar

Foreløpige funn i den norske studien *Barns sosiale utvikling* (Zachrisson m.fl. 2011) viser at toåringar som går i småbarnsgrupper, dvs. der dei eldste barna er tre år, har lågare nivå av trass og høgare sosial kompetanse enn barn i grupper med både små og store barn. Studien viser vidare at det ikkje er samanheng mellom gruppestorleik og åtferdsvanskår eller sosial kompetanse hjå toåringar, men funna er annleis for treåringar. Di større barnegrupper treåringane går i, di mindre sosialt kompetente blir dei vurderte til å vere (Zachrisson m.fl. 2012).

9 KVA SLAGS HJELP FÅR BARN MED SÆRLEGE BEHOV?

Barnehagen skal ha ein førebyggjande funksjon og arbeide for at alle barn, uansett funksjonsnivå, alder, kjønn og familibakgrunn, får oppleve at dei sjølv og alle i gruppa er viktige for fellesskapet.

Tal frå barnehagane sitt årsmeldingsskjema viser at i 2011 hadde 14 948 barn med nedsett funksjonsevne eller særlege behov plass i barnehage. Dette utgjer 5,2 prosent av alle barn i barnehage. Barn med nedsett funksjonsevne skal ifølgje barnehagelova § 13 første ledd ha prioritet ved opptak til barnehage. Å ta opp barn med nedsett funksjonsevne fører i mange tilfelle til behov for ekstra ressursar for barnehageeigaren. Det kan til dømes vere ressursar til utstyr, ombygging og personale. I 2011 fekk nesten tre prosent av alle barn i barnehagen ekstra ressursar.

Før overgangen til rammefinansiering av barnehage-sektoren i 2011 bidrog ei statleg tilskottsordning til at barn med nedsett funksjonsevne skulle dra nytte av opphaldet i barnehage. Dette tilskottet kom i tillegg til det ordinære driftstilskottet. Etter at tilskottsordninga blei innlemma i kommunane sitt rammetilskott, er det ikkje lenger øyremerkte midlar til tilrettelegging for barn med nedsett funksjonsevne. Nokre kommunar tykkjer det er problematisk at tilskottet til barn med nedsett funksjonsevne er lagt inn i

rammetilskottet, og dermed blir ein del av prioriteringsdiskusjonen i kommunen (NOU:1 2012).

Dei barna som har større behov for hjelp og tilpassing enn det som er mogleg innanfor det ordinære opplegget og ressursane til barnehagen, har rett til spesialpedagogisk hjelp etter opplæringslova § 5-7. Hjelpa kan omfatte leiktekverksemd, trenings- og stimuleringstiltak og rettleiing til personalet i barnehagen. I 2011 fekk 6 482 barnegebarn slik spesialpedagogisk hjelp. Dette utgjer om lag 2,3 prosent av alle barn som går i barnehagen. Ei undersøking viser at 48 % av sakene er knytte til utfordringar med språkutvikling, og 20 prosent er sosial- eller åtferdsrelaterte vanskar (Cameron m.fl. 2011). Til samanlikning viser GSI-tal at om lag fire prosent av alle elevane på første trinn i grunnskulen fekk spesialundervisning i 2011.

10 KVA ER FORELDRA TILFREDSE MED?

Foreldre flest er fornøgde med barnehagane. Barnehagen skårar betre enn skulen på brukartilfredsheit, og dei private barnehagane gjer det særleg bra (EPSI 2011). *Innbyggerundersøkelsen* (DIFI 2010) støttar også desse funna.

Figur 10 viser at dei aller fleste foreldra er fornøgde med den omsorga personalet har for barna (85 prosent), opningstider (82 prosent) og reiseavstand frå heimen (80 prosent). Foreldra er minst fornøgde med innemiljø (67 prosent), uteareal og gruppestorleik (begge 71 prosent).

FORELDREUTVALET FOR BARNEHAGAR (FUB)

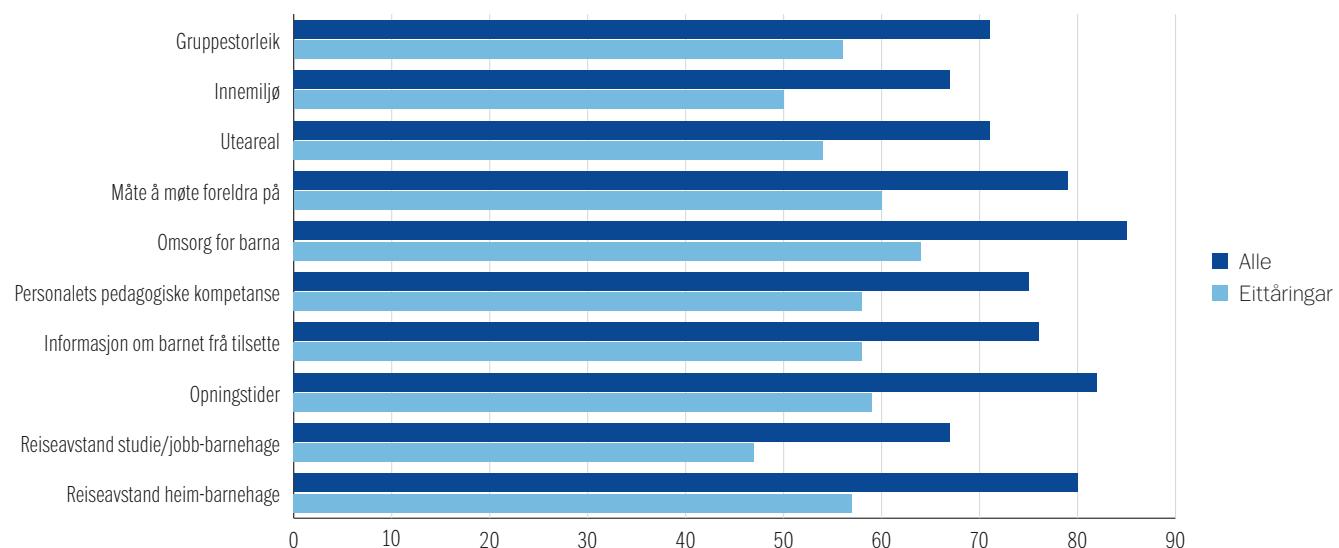
FUB er eit sjølvstendig rådgjevande organ for og med foreldre med barn i barnehagen. FUB er også ein høyringsinstans for Kunnskapsdepartementet i saker om samarbeid mellom heim og barnehage. Gjennom informasjon og rettleiing overfor foreldra skal FUB styrke foreldreengasjementet og foredreinerverknaden i barnehagen. FUB har gitt ut eit ressurshøfte om samarbeid heim–barnehage.

prosent), uteareal og gruppestorleik (begge 71 prosent). 75 prosent av foreldra er fornøgde med den pedagogiske kompetansen til personalet (Moafi og Bjørkli 2011).

Foreldra til eittåringane er mindre fornøgde

Det er verd å merke seg at foreldra til eittåringane er vesentleg mindre fornøgde enn foreldra til eldre barnegebarn. Figur 10 viser at dei ligg gjennomgående 15–20 prosentpoeng lågare enn snittet på alle spørsmål. Dette gjeld særleg reiseavstanden mellom studie/jobb og barnehage, innemiljø og uteareal. Om dette handlar om faktisk mangel på tilrettelegging for dei yngste, eller om foreldra til dei yngste barna stiller høgare krav til barnehagen, eller det er ei blanding, er vanskeleg å seie. Spørsmålet om korleis dei tilsette best kan ta vare på dei yngste barna, er uansett viktig for foreldra.

FIGUR 10 Foreldre som er fornøgde eller veldig fornøgde med ulike forhold ved barnehagen. 2010. Prosent.

11

KVA SEIER INTERNASJONAL FORSKING OM KVALITET I BARNEHAGAR?

Kvaliteten på barnehagen er avgjerdande for trivselen og utviklinga til barna som går der. Forsking viser at å gå i barnehage med høg kvalitet er viktig for mellom anna språkutvikling, sosial kompetanse og vennskapsrelasjoner. Ei forskingsoversikt (Zachrisson m.fl. 2010) peikar på følgjande kjenneteikn som går igjen i barnehagar med høg kvalitet: Høgt nok tal på faglært personale, små barnegrupper og fullgode og godt utstyrt leikerom og uteområde. I tillegg er god kvalitet kjenneteikna av at samhandlinga mellom vaksne og barn er prega av omsorg, leik og god stimulering av barn si læring. For dei yngste barna er dei vaksne si omsorgsevne særleg viktig.

Kompetansen til personalet er ein nøkkelfaktor

At kompetent personale er ein viktig rammefaktor for kvalitet i barnehagen, blir også understreka i OECD sin forskingsgjennomgang (OECD 2010). Amerikanske undersøkingar finn at høgt kvalifiserte tilsette har betre relasjonar med og betre kvalitet på samhandlinga med barna, samanlikna med tilsette med lågare kvalifikasjoner (NICHD 2002). Tilsette med førskulelærarutdanning er mindre autoritære, sørger for betre tryggleik og helse, og stimulerer barnet oftare (NICHD 2000). Tilsette med høgare utdanning er ofte betre i stand til å tilrettelegge eit godt læringsmiljø og planlegge aktivitetar som fremmar læringa til barna (Elliott 2006, Neumann 1999). For dei yngste barna er det god effekt av spesialisert og praktisk opplæring av personalet (Howes m.fl. 1992). Når amerikanske undersøkingar finn samanhengar mellom utdanninga til personalet og kvaliteten på samvær med barna (NICHD 2002, NICHD 2000), så er det viktig å understreke behovet for tilsvarande norske studiar. Både førskulelærarutdanninga og pedagogisk praksis er på mange område annleis i Noreg enn i andre land, særleg land utanfor Norden.

TABELL 2 Personalet i barnehagen. 2008–2011. Førebelse tal 2011.

	2008	2009	2010	2011
Tilsette	81 450	84 884	87 401	88 822
Årsverk	65 155	68 096	70 212	71 585
Barn per årsverk	4,0	4,0	3,9	3,9
– i offentlege barnehagar	3,9	3,9	3,9	3,9
– i private barnehagar	4,1	4,1	4,0	4,0

Kjelde: SSB, barnehagestatistikk

Ein annan viktig kvalitetsfaktor er talet på barn per vaksen (OECD 2010). Fleire vaksne gir høve til betre kvalitet på relasjonar og samhandling. Låg vaksentettleik gjer at barna får mindre merksemd, omsorg, respons og stimulering, og gjer barna mindre gode på samarbeid seg imellom.

Store barnegrupper kan verke negativt på kvaliteten i samvaeret mellom barn og vaksne i barnehagen, men forskinga viser ikkje eintydige resultat (OECD 2010). Det er difor usikkert om store grupper automatisk bidreg til dårlegare kvalitet. Ein norsk rapport viser på si side at barn i små barnegrupper har betre sosial kompetanse enn barn i store grupper (Zachrisson m.fl. 2012).

12 | KVA VEIT VI OM DEI TILSETTE I BARNEHAGEN?

Ved utgangen av 2011 var det 88 822 tilsette som utførte 71 585 årsverk i barnehagane. Dette er ein auke på 1 373 årsverk frå året før. Sidan 2008 har talet på tilsette auka med om lag 7 400 personar.

Tabell 2 viser at talet på barn per årsverk har lege relativt stabilt på fire i perioden 2008 til 2011.

Figur 11 viser at assistentane utgjer den største gruppa av tilsette i barnehagane. I 2011 var 49 prosent av de barnehagetilsette assistenter, medan 35 prosent var styrarar og pedagogiske leiarar. Av assistentane hadde berre tre prosent førskulelærarutdanning eller anna pedagogisk utdanning, medan 22 prosent hadde barne- og ungdomsarbeidarutdanning.

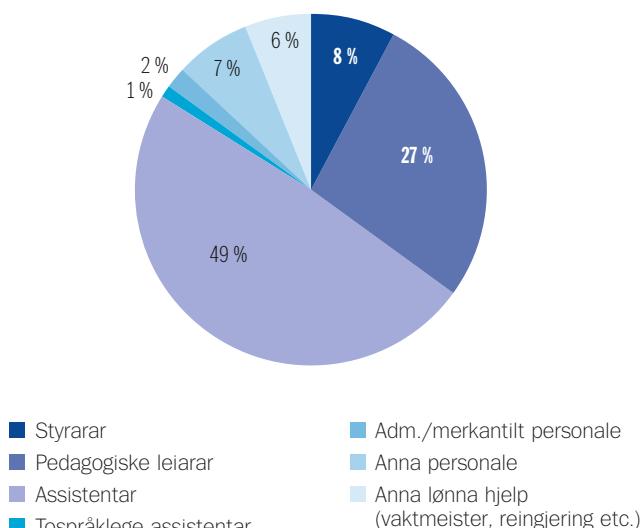
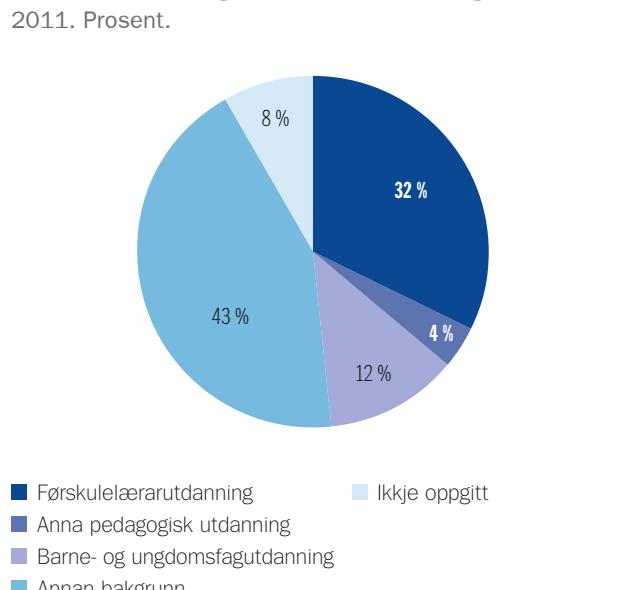
Under halvparten av dei tilsette har pedagogisk eller barnefagleg utdanning

Barnehagar med kompetente tilsette er ein føresetnad for å kunne gi alle barn eit godt pedagogisk tilbod. Det ligg til grunn for regjeringa si satsing på auka kvalitet i barnehage-tilbodet (Kunnskapsdepartementet 2009).

Prosentdelen tilsette med førskulelærarutdanning er

FIGUR 11 Barnehagertilsette fordelt på stillingsgrupper.

Førebelse tal 2011. Prosent.

FIGUR 12 Barnehagertilsette etter utdanning. Førebelse tal 2011. Prosent.

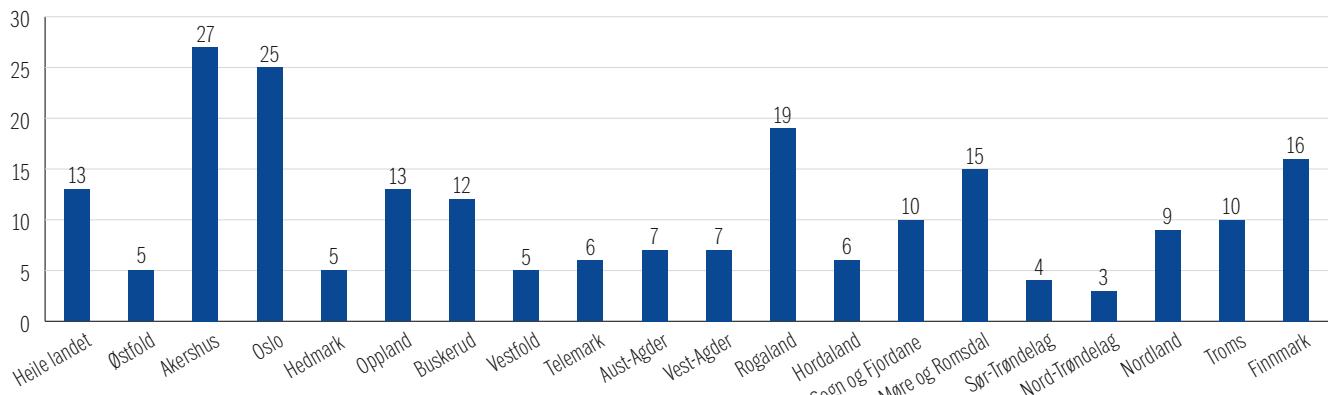
den same i 2011 som i 2010, sjølv om talet på tilsette med denne utdanningsbakgrunnen har auka med 700. På same måte har talet på barne- og ungdomsarbeidaran gått opp med 800, medan prosentdelen held seg stabil på 12 prosent. Grunnen til dette er auken i talet på tilsette generelt.

Figur 12 viser at under halvparten av dei tilsette har pedagogisk eller barnefagleg utdanning. Kategorien «ikkje oppgitt» består av administrativt og merkantilt personale og anna lønna personale (vaktmester, reingjering).

Talet på styrarar og pedagogiske leiarar med pedago-

gisk utdanning, det vil seie forskulelærarutdanning eller anna pedagogisk utdanning, auka med 1 053 personar frå 2010 til 2011. Utviklinga er ikkje lik over heile landet. Mange stader er det tilstrekkeleg godt kvalifisert pedagogisk personell i barnehagane, medan andre slit med rekrutteringa.

Figur 13 viser at Akershus, Oslo og Rogaland er dei fylka som har størst vanskar med å rekruttere nok pedagogar, medan det i Trøndelagsfylka, Hedmark, Vestfold og Østfold er færrast styrarar og pedagogiske leiarar utan godkjend utdanning.

FIGUR 13 Styrarar og pedagogiske leiarar utan godkjend utdanning fordelt på fylke. Førebelse tal 2011. Prosent.

Mange tilsette treng meir kompetanse

Kunnskapsdepartementet har sett i gang prosjektet GLØD. Hovudmålet til prosjektet er å styrke kompetansen til dei tilsette og heve statusen for arbeid i barnehage. Fleire faglærte, både førskulelærarar og barne- og ungdomsarbeidarar, er særleg viktig når det er så mange barn under tre år i barnehagen. Å ha ansvar for dei minste krev annan kunniskap og meistring av andre arbeidsformer enn arbeid med dei større barna (NOKUT 2010). Dei yngste barna i barnehagen – ofte kalla «toddalarar» (Løkken 2004) – kommuniserer mykje gjennom det dei gjer med kroppen, og lèt det vere opp til andre rundt å tolke og setje ord på handlingane deira. Dette set store krav til dei vaksne i barnehagen.

Sjølv peikar tilsette i barnehagen hovudsakleg på følgjande kunnskapsbehov framover: Barn med spesielle behov og bruk av informasjonsteknologi. Meir kunnskap om arbeid med barn under tre år er også nemnt, men kjem noko lågare på lista (Gotvassli m.fl. 2012).

Enno langt fram til målet om 20 prosent menn i barnehagen

Rammeplanen sitt verdigrunnlag presiserer at likestilling mellom kjønna skal kome tydeleg fram i pedagogikken til barnehagen. Barnehagen skal oppdra barn til å møte og skape eit likestilt samfunn, og barnehagen skal byggje verksemda si på prinsippet om likestilling mellom kjønn. Ved utgangen av 2011 var om lag ti prosent av dei tilsette i barnehagane menn, dvs. om lag 9 200 personar. Tabell 3 viser at 8,3 prosent eller om lag 6 200 av dei tilsette i basisverksemda til barnehagen er menn. I basisverksemda inngår personalet som arbeider med heile barnehagegruppa, det vil seie styrarar, pedagogiske leiarar og assistenter. I tillegg arbeidde 87 menn som tospråklege assistenter og 418 som anna personale. Frå 2010 til 2011 har talet på menn i basisverksemda auka med om lag 100, det vil seie ein auke på om lag to prosent. Dette er ein lågare auke enn tidlegare år. Om lag 15 prosent av barnehagane hadde minst 29 prosent menn som var tilsette i basisverksemda i 2010.

8,3 prosent menn i basisverksemda er langt under målet til regjeringa om 20 prosent menn i barnehagen, men Noreg har ein høgare del menn enn mange land, særleg land utanfor Norden.

13

KVA ER UTFORDRINGAR I SEKTOREN FRAMOVER?

Barnehagesektoren har i løpet av kort tid gjennomgått omfattande forandringar, både når det gjeld struktur og omfang. Det er også stor variasjon i barnehagetilbodet i landet sett under eitt. For å sikre at regelverket er godt nok tilpassa dagens og framtidas barnehagesektor, har Barnehagelovutvalet utarbeidd eit forslag til ny barnehagelov. NOU 2012: 1 *Til barnas beste* foreslår blant anna høgare krav til kompetansen til dei tilsette. Ei ny stortingsmelding om framtidas barnehage blir no utarbeidd. Forsлага til Barnehagelovutvalet er noko av det som vil bli behandla i denne meldinga.

Nedanfor peikar vi på utfordringar som mange i barnehagesektoren er opptekne av.

Språkkartlegging av treåringar

I rammeplanen blir det peika på at barn som har sein språkutvikling eller ulike språkproblem, må få hjelp og støtte tidlegast mogleg. Barnehagen er i ein unik situasjon til å oppdage om barn har forseinka eller mangefull språkutvikling, og barnehagen kan legge til rette for tidleg innsats og førebygging. Difor vil alle treåringar, på sikt, få tilbod om språkkartlegging i barnehagen.

92 prosent av kommunane har tiltak for å kartlegge språket til barna i kommunale barnehagar, og av desse har 63 prosent gitt føringar for kartlegginga. 75 prosent av kommunane som har private barnehagar, har tilsvarande tiltak i dei private barnehagane (Rambøll 2008).

I 2011 gjennomgjekk ei breitt samansett ekspertgruppe dei åtte mest brukte språkkartleggingsverktøy i norske barnehagar. Målet var å finne ut kva for kartleg-

TABELL 3 Menn i barnehagen 2006–2011. Førebelse tal 2011. Prosent og tal.

	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Menn tilsett i basisverksemda	4 034	4 672	4 985	5 636	6 106	6 238
– i prosent av tilsette i basisverksemda	6,9	7,3	7,3	7,9	8,3	8,3
Styrarar og pedagogiske leiarar	1 350	1 545	1 671	1 889	2 030	2 110
Assistenter (inkluderer ikkje tospråklege assistenter)	2 684	3 127	3 314	3 747	4 076	4 128

Kjelde: SSB, barnehagestatistikk

gingsverktøy som, brukt på rett måte, gir det beste grunnlaget for språkstimulering og førebygging av språkproblem hos både majoritets- og minoritetsbarn. Ekspertgruppa konkluderte mellom anna med at ingen av kartleggingsverktøyen, eine og aleine, dekkjer alle krava som blir stilte til språkkartlegging (Kunnskapsdepartementet 2011b).

Ei kartlegging viser at det i all hovudsak er pedagogiske leiarar eller andre personar med spesialkompetanse som utfører kartlegginga, men halvparten av styrarane svarar at også assistentar gjennomfører kartlegginga (Winsvold og Gulbrandsen 2009). Det er viktig at språkkartlegginga blir gjennomført av kvalifisert personale. Dette er ei utfordring i ein sektor med mange ufaglærte. Utdanningsdirektoratet arbeider no med ein rettleiar for språkkartlegging og språkstimulering i barnehagar.

Finansiering av barnehagane

Til og med 2010 blei barnehagane finansierte gjennom statlege tilskott, frie midlar til kommunane og foreldrebetaling. I 2011 blei hovuddelen av dei statlege tilskotta, 28 milliardar kroner, innlemma i rammetilskottet til kommunane. Kommunane tok dermed over hovudansvaret for finansieringa av barnehagane. At barnehagemidlane ikkje lenger er øyremerkte, har skapt uro i sektoren. Dette gjeld særleg dei private barnehagane. Spørsmålet er om barnehagane vil bli prioriterte i budsjettforhandlingane i den enkelte kommunen, og om eventuelle omprioriteringar vil påverke kvaliteten i barnehagane. Det er difor viktig å følgje med på finansieringa av barnehagane i dei komande åra.

Vesta

Små skritt mot en stor verden

En stille revolusjon har skjedd i Bjerkås barnehage og andre barnehager i Norge de siste årene. Ett åringens inntogsmarsj krever noe nytt av barnehagene og av de som jobber der. Våre alle minste trenger mer varsom omsorg. Verden skal åpnes for dem med små skritt av gangen.

TEKST: SIW ELLEN JAKOBSEN
FOTO: JOHANNE TORSETH

Fuglene kvittrer lystig denne vårmorgenen utenfor Bjerkås barnehage i Asker. Lille Alma på 1 år kvittrer også litt når hun kommer inn døra i på Solstua, en avdeling for barn mellom ett og tre år. Hun er et av de siste barna som blir levert i dag. Mamma er hjemme med en nyfødt lillebror, og Alma kan derfor være litt lengre hjemme om morgen.

Men når Alma kommer inn døra til Solstua og de andre ti barna der, er hun klar for en ny dag med vennene sine. Matpakka tas ut av sekken. Hun vinker raskt «ha det» til mamma og lillebror, før hun tar matpakka under armen og finner seg et bord inne på avdelingen. De andre barna har spist frokost og er allerede i gang med leken. Men Alma har sin rutine. Hun får selskap av Beate Granlien, assistent på avdelingen, som slår av en prat mens brødskiva spises. Alma betrakter mest den lekende barnegruppa på gulvet. Når brødskiva er spist, er også hun klar for lek.

Trygge foreldre – trygge barn

Alle foreldre som har hatt barn i barnehagen, vet at avleveringssituasjonen om morgen kan være den tøffeste delen av dagen.

Det å vinke farvel til mamma eller pappa kan være sårt og vanskelig når man er et lite barn. Men man skal heller ikke glemme at det også kan være tøft for mamma eller pappa, særlig dersom det dreier seg om det første barnet. Og det merker barnet.

Daglig leder ved Bjerkås barnehage, Anne Irene Bøe Hilden, er veldig bevisst på dette. Derfor jobber personalet spesielt mye med dette ved innledningen til høsten, når det kommer nye barn i barnehagen.

– Vår jobb er å skape trygghet. Først og fremst skal vi få trygge barn, men vi ser det også som vår oppgave å skape trygge foreldre. Hvis barna merker at foreldrene vegrer seg for å forlate dem om morgen, blir de utrygge. Noen barn lager seg rutiner for å trekke ut tiden, slik at foreldrene kan bli så lenge som mulig. I slike situasjoner må vi i personalet være tydelige og veilede foreldrene på hvordan dette kan gjøres enklere. Det kan være ubehagelig, men det er det beste både for foreldrene og barnet.

FØRST OG FREMST SKAL VI FÅ TRYGGE BARN,
MEN VI SER DET OGSÅ SOM VÅR OPPGAVE Å
SKAPE TRYGGE FORELDRE.

Anne Irene Bøe Hilden

Alma er trygg. Når hun kommer til barnehagen, vet hun at det er greit å si «ha det» til mamma eller pappa ute i gangen. Men rutinen med å spise matpakken sin etter de andre, den må hun ha med seg.

DET HAR SKJEDD EN REVOLUSJON I NORSKE BARNEHAGER OG MED BARNS HVERDAG DE ALLER SISTE ÅRENE.

Anne Irene Bøen Hilden

– Hadde vi sagt «Nei, nå er vi ferdig med å spise frokost», hadde kanskje ikke situasjonen blitt så enkel. Særlig for Alma som har fått en lillebror, betyr faste rutiner i barnehagen mye. Både for henne og de andre barn er det viktig å få være med på å påvirke sin egen hverdag.

Den stille revolusjonen

Det har skjedd en revolusjon i norske barnehager og med barns hverdag de aller siste årene. Men det har gått stille for seg.

Gikk du forbi Bjerkås barnehage for få år siden, ville du sett flest fire- og femåringar som lekte, lo og gråt. Nå er barnehagen mer preget av rolige aktiviteter. Nærmere 70 prosent av norske ettåringer er nå i barnehage. Asker kommune er ikke noe unntak. Dette har endret barnehagehverdagen radikalt, mener daglig leder Anne Irene Bøe Hilden.

– Både psykologer og andre har uttalt seg om eventuelle senskader for barn som starter tidlig i barnehagen. Jeg har engasjert meg i denne debatten, fordi jeg mener det er fullt

mulig å skape gode barnehageliv for ettåringene. Hadde jeg ikke trodd på det, hadde jeg funnet meg noe annet å gjøre. Men å få til dette, krever noe av personalet og hvilke holdninger de har til de aller minste barna.

Omsorg er et stort begrep. Vi tenker ofte på omsorg for små barn som det å sitte på fanget, bli skiftet på, gitt mat. Men omsorgsbegrepet er mye mer enn det, mener lederen i Askerbarnehagen.

– Et lite barn har av og til behov for å sitte med nesa inn mot brystet på en voksen. Det skal hun eller han få lov til en stund. Men det er også omsorg å hjelpe barnet til å vende nesa ut mot verden. De skal få trygghet på fanget, samtidig som vi åpner opp verden for dem med små skritt. Å kombinere dette på en god måte krever et kompetent personale.

Informasjon er nøkkelordet

Barnehagelederen kan forstå at mange synes det er tidlig å overlate ettåringer til barnehagen, gjerne i 8–9 timer om dagen. De minste barna er ofte slitne når de kommer hjem etter en lang dag. Ikke alle foreldre får så mye tid hjemme sammen med barna sine før de skal legge seg.

– Det er trist for foreldrene å være så lenge borte fra barna sine. Men vi må legge til rette tilbudet, slik at barna har det best mulig her i

barnehagen, sier Bøe Hilden. Hun mener informasjonen er nøkkelordet for å skape trygghet.

– Når foreldrene henter, må vi ha tid til å snakke om hva som har skjedd i løpet av dagen, og hvordan barnet deres har hatt det. Foreldrene skal vite at barna har det bra her. Trygge foreldre gir trygge barn.

Hvert barn i Bjerkås barnehage har en primærkontakt. Disse skal så langt det er mulig, møte barna hver dag.

– Ikke alle barna trenger dette. Noen kan like gjerne møte forskjellige voksne. Men ordningen med primærkontakte gir en trygghet både for oss og for foreldrene om at alle barna blir sett i løpet av dagen.

Allis Svavik er pedagogisk leder på Bikuben, en av to småbarnsavdelinger ved Bjerkås barnehage. Hun har jobbet både med de største og de minste barna i barnehagen.

– Barnehagehverdagen for de minste må legges opp på en annen måte enn for de større barna. Det er ikke så mange voksenstyrte aktiviteter på en småbarnsavdeling. Det skal være faste rutiner, men barna skal få utforske verden i sitt eget tempo. Vi må finne en god balanse mellom aktiviteter og hvile, og vi må møte hvert enkelt barn i forhold til deres individuelle behov.

På tur til Hakkebakkeskogen

Dagen i dag er preget av aktivitet. To- og treåringene skal på tur til «Hakkebakkeskogen», deres egen lille skog som ligger 100 meter utenfor barnehagen. Her har de trær å klatre i, og en lavvo de kan spise matpakka inne i. I Bjerkås barnehage er natur og miljø hovedsatsingsområde. Det betyr at de bruker naturen som læringsarena, nesten uansett vær og temperatur. I dag har pedagogisk leder kledd seg ut som «Bestemor skogmus». Allis Svavik har tatt med seg paraplyen sin, mest for å skygge for sola, og en kurv med muffins. I dag skal det feires bursdag i Hakkebakkskogen, Lisa fyller tre år.

Ettåringene blir igjen i barnehagen. Her har de fri lek i små grupper. Noen har behov for å sitte på fanget til en voksen, andre ser i en bok. Noen vil bare se på hva de andre gjør. Daglig leder Anne Irene Bøen Hilden utdypet:

– Overgangen fra å være hjemme sammen med mamma eller pappa og det å forholde seg til en barnehagruppe, er stor. Derfor er vi opptatt av

OVERGANGEN FRA Å VÆRE HJEMME SAMMEN MED MAMMA ELLER PAPPA OG DET Å FORHOLDE SEG TIL EN BARNEGGRUPPE, ER STOR. DERFOR ER VI OPPTATT AV Å TA ETT SKRITT OM GANGEN.

Anne Irene Bøen Hilden

å ta ett skritt om gangen. Vi forsøker å skjerme de aller minste barna for de store inntrykkene. Ettåringen skal oppleve litt i løpet av dagen, toåringene litt mer og femåringene skal gjerne oppleve mye i løpet av en barnehagedag. Derfor deler vi barna inn i aktiviteter etter alder. De skal få utfordringer ut fra sitt eget utviklingsnivå.

Ikke prinser og prinsesser

Når høsten kommer og mange nye ettåringar begynner i barnehagen, er det en krevende tid for personalet på småbarnsavdelingene. Fra hjemmet har barna med seg forskjellig rytme i forhold til soving og spising. Det skal de få lov til å ha. Ut over høsten blir barna mer samkjørte, og sover og spiser stort sett samtidig. Den vårdagen «Utdanningsspeilet» besøker Bjerkås, ligger det klokka 12 i alt 10 barn og hviler eller sover i hver sin vogn utenfor barnehagen. De

spiste sammen da klokka var rundt 11. Men de som ikke vil eller får sove, går inn og leker. Her sover ingen på kommando.

– Barnas medvirkning er viktig for oss. Jeg tror det har vært noen misforståelser rundt dette med medvirkning, og noen har nok tolket dette for langt i retning av barns medbestemmelse. Barn skal få lov til å være med på å bestemme. Men vi er bevisste på at vi ikke får mange prinser og prinsesser som får lov til å gjøre alt de vil, sier Bøe Hilden.

– Medvirkning handler ikke om at barn skal få lov til å bestemme om de vil ha rosa eller grønn kopp. Medvirkning handler om at barn skal bli hørt, forstått og tas på alvor.

Jobbe med holdninger

Pedagogisk leder Allis Svavik mener at barnas rett til medvirkning er en av de viktigste endringene som har skjedd i barnehagene de siste årene. I dag skal man møte barnet som subjekt

i relasjon til voksne. Barnet skal få kjenne at stemmen deres blir hørt. De skal ikke bli møtt med holdningen «Jeg er voksen, og du er bare et lite barn». Dette er et syn på barn som har ført personalet inn i en prosess der de jobber med holdninger.

– Vi så blant annet på hvilke regler som fantes i barnehagen. Dette arbeidet førte til en bevisstgjøring i personalgruppa, og vi stiller ofte spørsmålene:

«Hvem er disse reglene for, og hvordan opplever barnet disse reglene?»

– Tidligere har vi brukt tid på regler som egentlig ikke betyr så mye. Her hos oss kan for eksempel barna selv få bestemme hvem av de voksne som skal skifte bleie på dem eller legge dem. Hva betyr det egentlig for meg eller noen av de andre voksne at et barn bestemmer dette? Hvis det er viktig for barnet, og er praktisk mulig for oss, er det unødvendig å lage en konflikt ut av en slik situasjon. Barna har rett til å bli hørt, og hvis det passer slik at den de «velger» er ledig, er det ingen grunn til at vi skal ha regler om noe annet, sier Svavik.

Daglig leder Anne Irene Bøe Hilden mener at holdninger i personalgruppa er noe det må jobbes med hele tiden. Hun og de fire pedago-

MEDVIRKNING HANDLER OM AT BARN SKAL
BLI HØRT, FORSTÅTT OG TAS PÅ ALVOR.

Anne Irene Bøe Hilden

giske lederne i barnehagen bruker mye tid på opplæring og veiledning av de ufaglærte.

– Et eksempel: Et barn gråter flere dager på rad, når mor eller far går. I stedet for å sukke oppgitt over dette, kan vi snakke med barnet og vise forståelse for at hun eller han er lei seg. Da viser vi respekt for barnets følelser. Det har skjedd enormt mye med holdningene i barnehageverdenen de siste årene, mener barnehagelederen.

Holdninger kan endres. Men den som jobber med små barn, må være psykisk til stede hele tiden. Det kan være veldig slitsomt arbeid.

– Vi er bare mennesker. Det bør være en del av lederrullen i barnehagen å se tegn til utbrenhet hos personalet, og å snakke om det. Både jeg og de andre pedagogene våre bruker mye tid på å snakke om hva vi jobber med, hva vi jobber mot, og hva det vil si å være en kompetent voksen.

Blomster små

Når de minste barna våkner fra formiddagsluren i den friske vårlufta i Asker, samler de seg i en ring rundt Beate. Hun har lagd dukketeater om «De tre bukkene Bruse». Barna følger spent med historien. De avslutter denne samlingstimen

BÅDE JEG OG DE ANDRE PEDAGOGENE VÅRE
BRUKER MYE TID PÅ Å SNAKKE OM HVA VI
JOBBER MED, HVA VI JOBBER MOT, OG HVA DET
VIL SI Å VÆRE EN KOMPETENT VOKSEN.

Anne Irene Bøen Hilden

med noen kjente, kjære barnesanger. Mens noen synger «Blomster små, gule blå, titter opp fra marken nå» av hjertens lyst, forsøker andre å følge sangteksten ved å bevege hendene og illustrere blomster. Flere av barna har ennå ikke utviklet et verbalt språk, men alle har et kroppsspråk og kan delta.

De to pedagogene vi møter i Bjerkås barnehage denne dagen, mener at de som er mest kritiske til at ett- og toåringar går i barnehage, burde tatt seg en tur innom Bjerkås. Her ville de sett hvor stor glede selv de aller minste barna har av å ha venner og være i samspill med andre barn.

– Det forunderer meg stadig hvor tidlig barna viser tegn til vennskap og samhørighet. De savner hverandre virkelig. Har noen vært borte en stund, er det ekte gjensynsglede når de kommer tilbake. Det er så herlig å se! ■

Ingen dager er like!

Fredrik Gunnerud er en av to menn i Bjerkås barnehage. Han har jobbet her i sju år, men bare to måneder på småbarnsavdeling. Her er det flere rutiner, men ingen dager er likevel like, forteller han.

Gutten med elektrikerbakgrunn bestemte seg for at han heller ville jobbe med mennesker. Lenge har han vært «helten» blant de store gutta i barnehagen, men nå har han gått over til de aller minste. Spennende, synes han.

– Det er en helt annen måte å jobbe på. Her sitter man mer på gulvet og bruker kroppen sin i kommunikasjon med barna. Jeg er en rolig person, og tror det

har mye å si for barnas trygghet.

Gunnerud har ikke bestemt seg for om han vil satse på en førskolelærerutdanning, eller om han kan skje vil utdanne seg som sykepleier eller vernepleier.

– Barn gir meg veldig mye, men jeg liker også veldig godt å jobbe med psykisk syke. Det jeg er helt sikker på nå, er at jeg vil jobbe med mennesker.

SEI DI MEINING!

Svar på fem spørsmål om dette heftet på www.udir.no/minmening
Du kan svare fram til 1. februar 2013.

Schweigaards gate 15 B
Postboks 9359 Grønland
0135 OSLO
Telefon 23 30 12 00
www.utdanningsdirektoratet.no

Utdanningsdirektoratet